

“COVID-19” ilə əlaqədar laboratoriya testlərinin keçirilməsi strategiyasına dair tövsiyələr

22 mart 2020-ci il
Müvəqqəti təlimat

İcmal

ÜST (Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı) “COVID-19” virusuna yoluxmaqda şübhəli olan şəxslər üçün laboratoriya testlərinin keçirilməsinə dair təlimat dərc etmişdir. R “COVID-19” virusunun global miqyasda yayılması nəticəsində bu virusa yoluxmaqda şübhəli bilinən şəxslərin və laborator testlərin həyata keçirilməli olduğu coğrafi zonaların sayının kəskin sürətdə artdığını nəzərə alaraq, “COVID-19” molekulyar testlərinin intensivləşməsi nəticəsində bütün dünyada “COVID-19” üzrə molekulyar test reagentlərinin və digər molekulyar diaqnostika vasitələrinin çatışmazlığı meydana gəlmişdir. Təchizat problemləri ilə yanaşı, bir çox regionlarda, xüsusən də, aşağı və orta gəlirli ölkələrdə məniməmə imkanlarında da ciddi məhdudiyətlər mövcuddur.

Strateji hazırlığın və reaksiyanın təmin edilməsi planı çərçivəsində ÜST testlərin keçirilməsi strategiyasına dair tövsiyələr işləyib hazırlamışdır. Bu strategiya üç əsas komponentin üzərində qurulmuşdur:

- bütün ölkələr “COVID-19” virusuna yoluxmuş şəxslərin müəyyəndəşdirilməsi, idarə olunması və tibbi yardım göstərilməsi üçün hazırlıq, məlumatlandırma və reaksiya səviyyələrini artırmalıdırlar. Laboratoriya testləri bu strategiyanın ayrılmaz tərkib hissəsini təşkil edir.
- ölkələr ictimai səhiyyə sahəsində müxtəlif situasiyalara qarşı tədbir görmək üçün hazır olmalı və bilməlidirlər ki, “COVID-19” hallarının və qəfil yayılmalarının idarə olunmasına dair universal yanaşma mövcud deyil.
- hər bir ölkə öz risklərini dəyərləndirməli və müvafiq miqyasda operativ şəkildə zəruri tədbirlər görməlidir. Eləcə də, ölkələr “COVID-19” virusunun ötürülməsini azaltmaq və onun iqtisadiyyata, dövlətə və cəmiyyətə mənfi təsirini zəiflətmək üçün testlərin və kliniki yardım fəaliyyətlərinin qəfil genişləndirilməsinə hazır olmalıdırlar.

Dəqiq nəticələr əldə etməyə imkan verən müvafiq laboratoriya praktikasının olması ictimai səhiyyə sistemi tərəfindən həyata keçirilən reaksiya tədbirlərində laborator testlərin rolunu təmin edən əsas faktordur. Test imkanları lazımi səviyyədə deyilsə, xüsusən də aşağıdakı hallarda dəqiq və operativ nəticələrin əldə edilməsi təhlükə altında ola bilər:

- testlərin yubadılması və nəticələrin 24-48 saat ərzində əldə edilməməsi;
- laborator reagentlərə olan tələbatın mövcud imkanlardan artıq olması;
- laboratoriya əməkdaşlarının yorulması və onların iş müddətinin azaldılması zərurətinin yaranması;
- daxil olan nümunələrin sayının çox olması və onların testə qədər təhlükəsiz şəkildə saxlanılmasının mümkünsüzlüyü;
- mühüm əməkdaşların infeksiyaya yoluxması və ya başqa bir səbəbə görə (məsələn, karantində olduqları üçün) öz vəzifələrini yerinə yetirə bilməməsi;
- laboratoriya avadanlıqları üzrə servis xidmətinin və ya bu avadanlıqların işinin təmin edilməsinin mümkünsüz olması.

Bu məhdudiyətlərdən bəzilərini erkən mərhələdə risklərin müvafiq şəkildə dəyərləndirilməsi və qabaqleyici tədbirlərin operativ şəkildə həyata keçirilməsi ilə aradan qaldırmaq olar.

Sənədin məqsədi

İnfeksiyanın ötürülmə intensivliyindən, yoluxma hallarının sayından, eləcə də, laborator testlərin keçirilməsi, həmçinin əlavə qüvvə və vəsaitlərin istifadəsi imkanlarından asılı olaraq, səhiyyənin vəzifələri çərçivəsində testlərin keçirilməsi prioritetlərini müəyyənləşdirmək zərurəti yarana bilər.

ÜST "COVID-19" infeksiyası ilə əlaqədar hazırlaşma, hazırlığın təmin edilməsi və reaksiya tədbirlərinin görülməsi üçün mühüm fəaliyyətləri müəyyənləşdirmiş və virusun ötürülməsi üzrə dörd ssenari ayırd etmişdir:

- 1) yoluxma halları olmayan ölkələr (xəstəlik hallarının olmaması);
- 2) xaricdən gələn və ya yerində aşkarlanmış bir və ya bir neçə yoluxma halının olduğu ölkələr (nadir yoluxma halları);
- 3) vaxt, coğrafi ərazi baxımından lokalizasiya olunmuş və/və ya hər yerdə yayılmış yoluxma halları klasterlərinin olduğu ölkələr (yoluxma halı klasterləri);
- 4) infeksiyanın daha geniş vüsət aldığı və ya yerli miqyasda dayanmadan yayıldığı ölkələr (infeksiyanın yerli əhali arasında ötürülməsi).

Bu sənəddə laboratoriyalar və siyasəti müəyyən edən şəxslər üçün yuxarıda göstərilən dörd ssenaridən hər biri üzrə, o cümlədən testin keçiriləcəyi məhdud sayda pasiyentin olduğu ssenari üzrə test strategiyasına dair tövsiyələr yer alır. Hər mərhələ üçün test strategiyalarının qısa məzmunu ilə 1 sayılı cədvəldə tanış olun.

"COVID-19" infeksiyası ilə əlaqədar situasiyanın inkişafından asılı olaraq, xəstəliyin yayılma xüsusiyyətləri dəyişəcək. Submilli səviyyədə ölkələrdə bu ssenarilərdən biri və ya bir neçəsi meydana gələ bilər. Yerli vəziyyətdən asılı olaraq, ölkələr öz yanaşmalarını dəyişməli və uyğunlaşdırmalı, eləcə də, mümkün sonrakı mərhələlərə hazırlaşmalıdırlar. İnfeksiyaya nadir yoluxma halları sürətlə artaraq insanlar arasında geniş yayıla bilər, buna görə də, ÜST bütün ölkələrə təkidlə tövsiyə edir ki, ilk xəstəlik halının aşkarlanmasına qədər hazırlıq tədbirləri görsünlər.

Hazırlaşma və hazırlığın təmin edilməsi prosesində ölkədə "COVID-19" testlərinin keçirilməsi üçün laboratoriyaların yaradılması nəzərdə tutulmalıdır. Əgər hələ test laboratoriyaları yoxdursa, o zaman laboratoriyalar yaradılana qədər şübhəli yoluxma hallarına dair nümunələrin test məqsədilə ÜST istinad laboratoriyalarına göndərilməsi üçün hazırlıq vəziyyəti dəyərləndirilməlidir. Yerli səviyyədə testin keçirilməsi mümkündürsə, böyük iş yükü üçün əlavə qüvvə və vəsaitlərin operativ şəkildə səfərbər edilməsi planı işlənib-hazırlanmalıdır. Bunun üçün, submilli laboratoriyalarda "COVID-19" üzrə milli istinad laboratoriyasının nəzarəti altında desentralizasiya olunmuş test resursları yaradılır. Özel laboratoriya xidmətlərinin və ya akademik sektordan olan qurumların da cəlb edilməsi nəzərə alınmalıdır. Laboratoriyaların sayı məhdud olarsa, əlçatan resurslar daha çox paytaxtda və ya paytaxta yaxın şəhərlərdə cəmləşmiş olur ki, bu da ölkənin digər bölgələrində yaşayan insanlara operativ şəkildə diaqnoz qoyulmasını çətinləşdirir. Səyyar laboratoriyaların və ya avtomatlaşdırılmış inteqrasiya olunmuş MANK sistemlərinin yaradılması variantı nəzərdən keçirilməlidir. Bunlar ucqar rayonlarda istismar oluna bilər və işçi personaldan minimum hazırlıq tələb edir.

Bütün hallarda biotəhlükəsizlik sahəsində personalın müvafiq şəkildə hazırlanması və bu işin yerinə yetirilməsi üçün zəruri texniki bacarıqların olması nəzərdə saxlanılmalıdır. Nümunələrin toplanılması üçün materialların, qablaşdırma materiallarının, reaktivlərin, sərfiyyat materiallarının və laboratoriya protokollarının mövcudluğu təmin edilməlidir.

Bu sənəddə ancaq molekulyar testdən bəhs olunur, çünki hazırda infeksiyanın aşkarlanması üçün məhz bu metod tövsiyə olunur. Molekulyar testə dair texniki tələblər "COVID-19" virusu ilə şübhəli yoluxma halları üçün laboratoriya testlərinə dair təlimatda qeyd edilmişdir. Daha sonra seroloji analizlər tədqiqat işində və epidemioloji nəzarətdə mühüm rol oynayacaq, ancaq hazırda onlar xəstəlik hallarının aşkarlanması üçün tövsiyə

olunmur və bu sənədin məzmununa daxil deyil. "COVID-19" antigenlərinin aşkarlanması üçün birdəfəlik ekspres-testlərin rolu qiymətləndirilməlidir. Hazırda bu testlər onların effektiv və praktik baxımdan məqsədəuyğun olmasına dair əlavə sübutlar əldə edilənə qədər kliniki diaqnostika üçün tövsiyə olunmur. ÜST "COVID-19" üzrə laboratoriya testlərinə dair əlavə məlumatlar daxil olduqca bu təlimatı yeniləyəcək.

Xəstəlik hallarına dair hələ ki, məlumatın olmadığı ölkələr üçün tövsiyələr («Xəstəlik hallarının olmadığı» ssenari)

ÜST müəyyən edilmiş hallara uyğun olaraq, "COVID-19" virusu ilə bütün şübhəli yoluxma hallarının test olunmasını tövsiyə edir (insanların koronavirus xəstəliklərinə ("COVID-19") yoluxması hallarında qlobal epidemioloji nəzarət üzrə təlimata baxın). "COVID-19" virusunun müəyyən bir populyasiyada dövriyyəsinin olmadığını təsdiqləmək üçün müvafiq epidemioloji nəzarət həyata keçirilməlidir. Kliniki müşahidə zamanı aşkarlanan ağır kəskin respirator infeksiyaların (AKRİ) və ya qrip tipli xəstəliklərin (QTX) sayının artması ümumi əhali arasında "COVID-19" virusunun yayılmasına işarə ola bilər və bu hal spesifik "COVID-19" testinin keçirilməsi üçün əsas hesab edilməlidir. Qeyd etmək lazımdır ki, laboratoriyada təsdiqlənmiş xəstəlik hallarının olmaması o demək deyil ki, ölkədə "COVID-19" virusuna yoluxma halları yoxdur. Belə ki, bu, testlərin və epidemioloji nəzarətin yetərli olmamasından xəbər verə bilər. Bütün ölkələrə tövsiyə olunur ki, epidemioloji nəzarət strategiyasının və respirator sindrom üzrə testlərin kritik dəyərləndirilməsini həyata keçirsinlər. ÜST ölkələrdən tələb edir ki, AKRİ və QTX üzrə məlumatları QENCTQS-yə (qripə epidemioloji nəzarət və cavab tədbirləri üzrə qlobal sistem) təqdim etsinlər. ÜST QENCTQS-dən istifadə etməklə, "COVID-19" infeksiyasına epidemioloji nəzarət üzrə müvəqqəti operativ tövsiyələr işləyib-hazırlayır.

Xüsusi risk daşıyan (məsələn, yüksək risk ölkələrinə səfərlərlə əlaqədar) potensial rayonların və əhali qruplarının dəyərləndirilməsi üçün, daha intensiv test strategiyası tələb oluna bilər. Tibb işçiləri həmçinin ayıq-sayıq olmalı və qeyri-adi kliniki mənzərəyə malik pasiyentlər üçün, yaxud da hər hansı bir demoqrafik qrupda xəstəxanaya yerləşdirmə halları artdıqda testlərin keçirilməsini tələb etməlidirlər. Milli səviyyədə "COVID-19" virusuna yoluxma hallarının aşkarlanmasına qədər infeksiyanın daha geniş miqyasda ötürülməsi ehtimalına qarşı hazırlıqlı olmaq və "COVID-19" testləri üçün imkanların artırılmasını planlaşdırmaq son dərəcə vacibdir.

Nadir xəstəlik hallarının olduğu ölkələr üçün tövsiyələr

ÜST müəyyən edilmiş hallara uyğun olaraq, "COVID-19" virusu ilə bütün şübhəli yoluxma hallarının test olunmasını tövsiyə edir (insanların koronavirus xəstəliklərinə ("COVID-19") yoluxması hallarında qlobal epidemioloji nəzarət üzrə təlimata baxın). Ölkədə "COVID-19" virusuna ilk yoluxma halı müəyyən edildikdə, infeksiya mənbəyinin aşkarlanması üçün araşdırma aparılmalıdır (məsələn, infeksiyanın xaricdən gəlməsi, ölkə daxilində bir şəxsdən digərinə, yaxud da heyvandan insana keçməsi ehtimalı).

İmkan olarsa, ətraflı araşdırmada yenidən aşkarlanmış virusun genetik ardıcılığının müəyyən edilməsi də öz əksini tapa bilər. Təsdiqləyici "COVID-19" testlərinin keçirildiyi ÜST-nin istinad laboratoriyalarından birində ilk xəstəliyə yoluxma halının təsdiqlənməsi tövsiyə olunur. Əvvəl olduğu kimi, «Xəstəlik hallarının olmaması» ssenarisində yer alan bütün tövsiyələr bu situasiyaya şamil edilir, ancaq hər bir konkret hal üçün təmasda olmuş şəxslərin müəyyənləşdirilməsi və təcrid edilməsi, həmçinin ehtiyac olarsa, müalicəsi vacibdir ("COVID-19" üzrə ayrı-ayrı yoluxma hallarının və yoluxma klasterlərinin araşdırılması prinsiplərinə baxın).

Yoluxma halları klasterlərinin olduğu ölkələr üçün tövsiyələr

ÜST müəyyən edilmiş hallara uyğun olaraq, "COVID-19" virusu ilə bütün şübhəli yoluxma hallarının test olunmasını tövsiyə edir (insanların koronavirus xəstəliklərinə ("COVID-19") yoluxması

hallarında qlobal epidemioloji nəzarət üzrə təlimata baxın). Bundan əvvəlki iki ssenaridə yer alan bütün tövsiyələr, o cümlədən "COVID-19" üzrə ayrı-ayrı yoluxma hallarının və yoluxma klasterlərinin araşdırılması prinsipləri bu situasiyaya şamil olunur. Ehtiyac olarsa, testlərin keçirilməsi sahəsində milli potensialın artırılmasına dair planlar təsdiqlənməli və laboratoriyalar şəbəkəsinin effektivliyi qiymətləndirilməlidir. Ayrı-ayrı halların və klasterlərin araşdırılma intensivliyi, eləcə də, AKRİ və QTX üzrə epidemioloji nəzarət artırılmalıdır.

Yerli əhali arasında infeksiyanın yayıldığı ölkələr üçün tövsiyələr

İnfeksiya ölkə ərazisinin böyük bir hissəsində yerli əhali arasında yayılırsa, laboratoriyalar "COVID-19" testindən keçiriləcək nümunələrin əhəmiyyətli dərəcədə artmasına qarşı hazırlıqlı olmalıdırlar. Testlərin keçirilməsi üçün resurs çatışmazlığı yarana bilər. Bununla əlaqədar, infeksiyanın ötürülməsini azaltmaqla, ictimai səhiyyəyə maksimum töhfə verə bilmək üçün mövcud resursların istifadə olunma prioritetləri müəyyənləşdirilməlidir. Laborator testlərin digər mühüm xəstəliklər üçün saxlanması, eləcə də, əsas epidemioloji nəzarət tədbirləri planlara daxil edilməlidir.

Prioritet test strategiyaları

Virus sərhəd tanımadığından, ölkə daxilində həm bəzi regionlarda xəstəliyin olmaması, həm də digər regionlarda xəstəliyin yerli əhali arasında yayılması halları mövcud ola bilər. Beləliklə, eyni bir ölkə daxilində müxtəlif test strategiyalarının həyata keçirilməsi tələb edilə bilər.

Ölkədə virusa yoluxma hallarının olmadığı bölgələrdə bütün şübhəli xəstəlik hallarının test edilməsi vəzifəsi müəyyən edilir, ancaq yeni rayonlarda ilk yoluxma halları mümkün qədər tez aşkarlanmalı və həmin regionda xəstəliyin (sonradan) yayılmasının qarşısını almaq üçün təcili tədbirlər görülməlidir.

İnfeksiyanın yerli əhali arasında yayıldığı və ya test imkanlarının tələbata cavab vermədiyi rayonlarda testlər rəasional əsaslarla həyata keçirilməlidir. Burada əsas diqqət həssas pasiyentlərin və tibb işçilərinin müəyyənləşdirilməsinə və müdafiəsinə yönəldilməlidir. Tibb müəssisələrində məqsədli testlərin keçirilməsi infeksiyaya qarşı profilaktik tədbirlərin, infeksiya nəzarətinin, eləcə də, "COVID-19" virusuna yoluxmamış həssas pasiyentlərin xəstəxana daxilində yoluxmaya qarşı müdafiəsinin düzgün şəkildə həyata keçirilməsinə təminat verir. "COVID-19" infeksiyasının müalicəsi üçün terapevtik vasitələrin olması həmçinin testlərə də təsir göstərir, belə ki, bu halda terapiya üçün ehtimal olunan pasiyentlər aşkarlanmalıdır. Ayrı-ayrı əhali qruplarının (məsələn, respirator xəstəliklər səbəbilə xəstəxanada yerləşdirilməsi lazım gələn pasiyentlər) test nəticələri həmin rayonda infeksiyanın yayılma miqyasına dair təqribi mənzərə yarada və vəziyyətin dəyişməsinin monitorinqi üçün istifadə oluna bilər.

İnfeksiyanın yerli əhali arasında yayıldığı rayonlarda resurslar məhdud olarsa, testlərin keçirilməsində aşağıdakı əhali qrupları prioritet sayılmalıdır:

- ağır formada xəstələnmə riski daşıyan şəxslər və "COVID-19" virusuna yoluxduqda xəstəxanada yerləşdirilməsi və intensiv tibbi qulluq göstərilməsi tələb olunan həssas qrupların nümayəndələri (ağır kəskin respirator infeksiyaya məruz qalmış və yeni koronavirusa yoluxma riski daşıyan pasiyentlərin idarə olunmasına dair kliniki təlimata baxın);
- təsdiqlənmiş yoluxma halları ilə təmasda olub-olmamalarına baxmayaraq, xəstəliyin əlamətləri olan tibb işçiləri (o cümlədən, təcili xidmətlərin əməkdaşları və qeyri-tibb ixtisasına aid işçilər) (tibb işçilərinin müdafiəsi və xəstəxana daxilində infeksiyanın yayılması riskinin aşağı salınması məqsədilə);
- qapalı məkanlarda (məsələn, məktəblərdə, internatlarda, həbsxanalarda, xəstəxanalarda) xəstəliyin simptomlarını daşıyan ilk insanlar: yayılma hallarının operativ şəkildə aşkarlanması və infeksiyanın yayılmasının qarşısının alınması üçün tədbirlərin təmin edilməsi məqsədilə. Test imkanları məhdud olarsa, həmin qapalı məkanlarla əlaqəli olan və simptomlara malik bütün digər şəxslər mümkün yoluxma halı hesab edilə və əlavə testdən keçmədən təcrid edilə bilərlər.

Cədvəl 1. İnfeksiyanın ötürülməsi üzrə hər bir ssenari üçün laborator testlərin keçirilməsinə dair tövsiyələr*

	Xəstəliyin olmadığı hallar	Nadir yoluxma halları	Yoluxma halları klasterləri	Virusun yerli əhali arasında yayılması
Virusun ötürülmə ssenarisi	Xəstəlik hallarının olmasına dair məlumat daxil olmayıb	Xaricdən gələn və ya yerində aşkarlanmış bir və ya bir neçə yoluxma halının olması	Yerli yoluxma hallarının əksəriyyətinin zəncirvari yoluxma ilə əlaqədar olması	Bu halda xəstəliyin geniş yayılma halları zəncirvari yoluxma ilə əlaqədar olmur və ya siqnal nümunələri arasında müsbət nəticələrin sayı artmış olur (müəyyən edilmiş laboratoriyalarda respirator maye nümunələrinin planlı şəkildə sistemik araşdırılması)
İctimai səhiyyə sahəsində məqsədlər	İnfeksiyanın ötürülməsini dayandırmaq və yayılmasının qarşısını almaq	İnfeksiyanın ötürülməsini dayandırmaq və yayılmasının qarşısını almaq	İnfeksiyanın ötürülməsini dayandırmaq və yayılmasının qarşısını almaq	İnfeksiyanın ötürülməsini yavaşlatmaq, yoluxma hallarının sayını azaltmaq, yerli əhali arasında geniş yayılma hallarını aradan qaldırmaq. Yoluxmanın tibbi, sosial və iqtisadi nəticələrini yüngülləşdirmək. "COVID-19" ilə əlaqəli olmayan xəstəliklər zamanı tibbi yardımın göstərilməsində fasilələri minimuma endirmək
Test strategiyasına dair rəhbər sənədlər	Ehtimal olunan xəstəlik halının açıqlamasına uyğun gələn şəxsləri testdən keçirmək	Ehtimal olunan xəstəlik halının açıqlamasına uyğun gələn şəxsləri testdən keçirmək	Ehtimal olunan xəstəlik halının açıqlamasına uyğun gələn şəxsləri testdən keçirmək	Yeterli diaqnostik resurslar olmadıqda, testləri prioritet qruplar üçün keçirmək və infeksiyanın yayılmasını azaltmaq üçün tədbirlər görmək (məsələn, izolyasiya), o cümlədən, aşağıdakı əhali qrupları üçün:
	AKRİ və QTX üzrə epidemioloji nəzarət çərçivəsində götürülmüş nümunələrin əksəriyyətini "COVID-19" testindən keçirmək	"COVID-19" infeksiyasına ayrı-ayrı yoluxma hallarının və xəstəlik klasterlərinin araşdırılması prinsipləri	"COVID-19" infeksiyasına ayrı-ayrı yoluxma hallarının və xəstəlik klasterlərinin araşdırılması prinsipləri	ağır formada xəstələnmə riski daşıyan şəxslər və "COVID-19" virusuna yoluxduqda xəstəxanada yerləşdirilməsi və intensiv tibbi qulluq göstərilməsi tələb olunan həssas qrupların nümayəndələri (ağır kəskin respirator infeksiyaya məruz qalmış və yeni koronavirusa yoluxma riski daşıyan pasiyentlərin idarə olunmasına dair kliniki təlimata baxın)
	Qeyri-adi kliniki mənzərəyə malik pasiyentlər üçün, yaxud da hər hansı bir demoqrafik qrupda xəstəxanaya yerləşdirmə halları artdıqda ("COVID-19" ilə əlaqə ehtimalı olarsa) testlər keçirmək	Ağır kəskin respirator infeksiyaya məruz qalmış və yeni koronavirusa yoluxma riski daşıyan pasiyentlərin idarə olunmasına dair kliniki təlimat	Ağır kəskin respirator infeksiyaya məruz qalmış və yeni koronavirusa yoluxma riski daşıyan pasiyentlərin idarə olunmasına dair kliniki təlimat	təsdiqlənmiş yoluxma halları ilə təmasda olub-olmamalarına baxmayaraq, xəstəliyin əlamətləri olan tibb işçiləri (o cümlədən, təcili xidmətlərin əməkdaşları və qeyri-tibb ixtisasına aid işçilər) (tibb işçilərinin

				müdafiəsi və xəstəxana daxilində infeksiyanın yayılması riskinin aşağı salınması məqsədilə)
		“COVID-19”infeksiyasının aşkarlanması məqsədilə AKRİ və QTX üzrə epidemioloji nəzarət və aralıq hesabatının təqdim edilməsi (QENCTQS-dən istifadə etməklə, “COVID-19” infeksiyasına epidemioloji nəzarət üzrə müvəqqəti operativ tövsiyələr)	“COVID-19”infeksiyasının aşkarlanması məqsədilə AKRİ və QTX üzrə epidemioloji nəzarət və aralıq hesabatının təqdim edilməsi (QENCTQS-dən istifadə etməklə, “COVID-19” infeksiyasına epidemioloji nəzarət üzrə müvəqqəti operativ tövsiyələr)	qapalı məkanlarda (məsələn, məktəblərdə, internatlarda, həbsxanalarda, xəstəxanalarda) xəstəliyin simptomlarını daşıyan ilk insanlar: yayılma hallarının operativ şəkildə aşkarlanması və infeksiyanın yayılmasının qarşısının alınması üçün tədbirlərin təmin edilməsi məqsədilə

* Bütün ssenarilər üzrə imkan olarsa, müalicəsi olan xəstəliklər üçün test keçirilməlidir (yerli protokollara əsasən)

Diaqnostik testlərin və ya reagentlərin kəskin çatışmazlığı şəraitində diaqnostik və kliniki resursların idarə olunması mexanizmləri dəyişə bilər.

Aşağıda bu vəziyyətlərdə meydana gələ bilən konkret situasiyalar üçün həll yollarına dair nümunələr verilmişdir:

Cədvəl 2. Laboratoriyaların ağır iş yükü üzrə situasiya nümunələri və vəziyyətdən çıxış yolları

Situasiya	Sistemin ağır iş yükü şəraitində və testlərin keçirilməsi imkanı olmadıqda alternativ variantlar
Yüngül gedişata malik şübhəli hal, risk faktorları mövcud deyil	Şübhəli halın qeydiyyatına alınması, ÜST tövsiyələrinə əsasən ev şəraitində izolyasiya. Test keçirilmir
Gedişatından asılı olmayaraq, pasiyentin tibb müəssisəsində yerləşdirilməsini tələb edən şübhəli hal	Test keçirmək təkidlə tövsiyə olunur. Test keçirmək mümkün deyilsə, infeksiyanın xəstəxana daxilində yayılmasına qarşı palatada izolyasiya tədbirləri görülməlidir (bununla əlaqədar, qrupların izolyasiyası mümkün deyil), yerli tövsiyələrə əsasən, digər mümkün səbəblərin test edilməsi və müalicəsi
Əlamətlər olan və “COVID-19” ilə təmasda olmuş tibb işçisi	Test keçirmək təkidlə tövsiyə olunur.
Əlamətlər olan, ancaq “COVID-19” ilə təmasda olması barədə məlumat olmayan tibb işçisi	“COVID-19” virusunun yerli əhali arasında ötürüldüyü rayonlarda test keçirmək
Konkret demoqrafik qrupda şübhəli xəstələnmə hallarının sayının artması (potensial klaster)	Şübhəli hallar üzrə test keçirmək
Qapalı məkanlar, o cümlədən, məktəblər, xəstəxanalarda, internatlar	İlkin halların test edilməsi. Əlamətlər olan bütün digər şəxsləri mümkün yoluxma halları kimi nəzərə almaq.
İki dəfə test nəticəsi mənfi olan sağalmış pasiyent	Kliniki sağalma zamanı – əlavə 14 gün özünütəcrid şəraitində qaldıqdan sonra pasiyentin evə yazılması
Yerli əhali arasında yoluxma olan rayonlarda	Test əvəzinə təmasda olmuş şəxslərin 14 günlük

təmasda olan şəxslərin izlənməsi	karantində saxlanması. Simptomlar olarsa, "COVID-19" ilə yoluxma ehtimal edilə və karantin müddəti artırıla bilər.
Test imkanları olmayan şəraitdə ağır xəstəlik səbəbilə xəstəxanaya yerləşdirilmiş pasiyentlər	Şübhəli hal kimi nəzərə almaq və "COVID-19" testinin nəticəsi müsbət olan halda görülməli olan ehtiyat tədbirlərini həyata keçirmək, yerli tövsiyələrə əsasən, müalicəsi olan xəstəlikləri müalicə etmək

Ancaq prioritet hallarda testin keçirilməsinə ehtiyac olduqda infeksiyanın yayılmasını azaldacaq alternativ tədbirlər

Testin keçirilməsi üçün prioritetlərin müəyyənləşdirilməsi xəstəliyin sonradan yayılmasının qarşısının alınmasına yönəlmiş tədbirlərin ləğv edilməsi demək deyil. 2 sayılı cədvəldə ancaq prioritet sayılan hallarda həyata keçiriləcək alternativ tədbirlərə dair bir neçə nümunə verilmişdir. Hər bir konkret halda məhz həmin situasiyaya uyğun tədbirlər müəyyən edilməlidir. Bu tədbirlərdən bəziləri cəmiyyətin və həyatın bütün aspektlərinə ciddi təsir göstərmək potensialına malik olduğundan, onlar təhlil edilməli və ayrı-ayrı şəxslər və bütövlükdə cəmiyyət üçün risklər dəyərləndirilməlidir. Vətəndaşlar onlardan gözlənilən davranışlara və "COVID-19" virusuna yoluxduqda tibbi yardım üçün müraciət etməli olduqlarına dair məlumatlandırılmalıdırlar.

Test göstəricilərinin izlənməsi

Ölkələr test miqdarının və nəticələrinin uçotunu aparmalı və ÜST-ə müvafiq hesabatların təqdim edilməsi imkanını nəzərdə tutmalıdırlar. Göstəricilər qeydə alınmış AKRİ və QTX hallarının sayı (ötən ilin eyni ayı/həftəsi ilə müqayisədə), "COVID-19" testindən keçmiş pasiyentlərin sayı, "COVID-19" testinin nəticəsi müsbət olan pasiyentlərin sayı, əhalinin 100000 nəfərinə nisbətə testdən keçən şübhəli halların sayı və "COVID-19" səbəbilə intensiv terapiya palatasına yerləşdirilmiş pasiyentlərin sayı kimi məlumatları özündə birləşdirə bilər.

ÜST situasiyanı diqqətlə müşahidə etməkdədir. Belə ki, hər hansı dəyişikliklərin baş verməsi nəticəsində bu müvəqqəti təlimatın məzmunu yenidən nəzərdən keçirilə bilər. Hər hansı faktorlar dəyişdikdə ÜST sənədin yenilənmiş versiyasını təqdim edəcək. Əks halda, bu müvəqqəti təlimatın müddəti nəşr olunduğu tarixdən etibarən iki il təşkil edir.

© Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı, 2020. Bəzi hüquqları qorunur. Bu material CC BY-NC-SA 3.0 İGO sayılı lisenziyanın şərtlərinə əsasən tətbiq edilir.

ÜST identifikasiya №-si:
WHO/COVID-19 /lab_testing/2020.1